

هو الحكير الخليلر

خردنامه صدر

فصلنامه علمی-پژوهشی فلسفه اسلامی

سال ۲۰، شماره ۲؛ پیاپی ۷۸

صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر:

آیت الله سید محمد خامنه ای

هیئت تحریریه

آیت الله سید محمد خامنه ای..... رئیس بنیاد حکمت اسلامی صدرا

دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر احمد احمدی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر غلامرضا اعوانی..... استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر رضا داوری اردکانی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر کریم مجتهدی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر سید مصطفی محقق داماد..... استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر مقصود محمدی..... دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، کرج

ویراستار..... دکتر مقصود محمدی

مدیر اجرایی..... مهدی سلطانی گازار

مترجم انگلیسی..... دکتر رؤیا خوئی

ویراستار انگلیسی..... دکتر علی نقی باقرشاهی

ناشر: بنیاد حکمت اسلامی صدرا

شاپا: ۰۸۷۴ - ۱۵۶۰

نشانی: تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹

دورنگار: ۸۸۴۹۳۸۰۳

تلفن: (مقالات) ۸۸۱۵۳۲۲۱

(اشتراک و فروش) ۸۸۱۵۳۵۹۴

پست الکترونیک: siprin@mullasadra.org

پایگاه اینترنتی: www.mullasadra.org

چاپ: عصر انتظار، بزرگراه فتح، فتح هفدهم، ایثار هفت، شماره ۱۹.

فهرست مطالب

سرمقاله..... ۳

نقدی بر «نقش روش شناختی قاعده الواحد»..... ۵
دکتر مهدی عظیمی

پاسخ نقد..... ۱۹
دکتر احد فرامرز قراملکی

معناشناسی عنوان «واجب الوجود بالذات»..... ۲۱
دکتر سید محمد انتظام

حکمت متعالیه و منطق طریق اولایی..... ۳۷
دکتر محمود زراعت پیشه

امکان ذاتی و امکان استعدادی از نظر ملاصدرا و علامه
طباطبایی..... ۵۱

دکتر محمد سعیدی مهر، سید شهریار کمالی سبزواری
بررسی تأثیر مبانی نفس شناسی صدر المتألهین بر وحی شناسی
وی..... ۶۱

دکتر فروغ السادات رحیم پور، مجید یاریان
ذهن و مراتب واقع نمایی ادراک در اندیشه صدرالدین قونوی..... ۷۵
مرتضی جعفریان، دکتر محمد جواد رضایی ره

تحول مسئله «کلی و جزئی» در فلسفه اصالت وجودی
ملاصدرا..... ۸۹

محمد حسین زاده

۱. بنابر تأییدیه شماره ۳/۱۳۷۰۸۵ مورخه ۹۱/۰۷/۰۲، از
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری خردنامه صدرا دارای
درجه علمی- پژوهشی است.

۲. خردنامه صدرا در پایگاه های زیر نمایه میشود:

- پایگاه استنادی علوم اسلامی؛ ISC

- پایگاه مجلات تخصصی فلسفه جهان؛

Philosopher's Index

- بانک اطلاعات نشریات کشور؛ Magiran

- پایگاه مجلات تخصصی نور؛ Noormags

- پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی؛ SID

راهنمای تدوین مقاله

- خردنامه صدرا بطور تخصصی فقط مقالاتی را که مربوط به حوزه فلسفه و علوم عقلی، مستدل و مستند به منابع معتبر باشد، برای چاپ میپذیرد.
- مقالات ارسالی باید مبتنی بر تحقیق و حاوی نکته‌ی بدیع و ابتکاری باشد، از نظم و انسجام منطقی لازم برخوردار باشد و اصول نگارش و اصالت زبان فارسی در آن بدقت رعایت شود.
- مقالات باید دارای چکیده (حدود ده سطر) و کلیدواژگان (حداکثر ده واژه) بوده و چکیده و کلیدواژگان انگلیسی نیز به آن ضمیمه شده باشد.
- لطفاً در ابتدای مقاله، عنوان مقاله، نام نویسنده، رتبه علمی و محل فعالیت (هرکدام بدو زبان فارسی و انگلیسی) و نیز نشانی بصورت دقیق در برگه‌ی جداگانه ذکر گردد.
- چنانچه مقاله برگرفته از پایان‌نامه یا طرح پژوهشی باشد یادآوری آن در ابتدای مقاله الزامی است.
- مقالات به رایانامه (ایمیل) مجله ارسال گردد. حتماً مرقوم شود «مربوط به خردنامه صدرا».
- رعایت اصول نشانه‌گذاری و ذکر نامهای غیرفارسی بزبان اصلی و نیز برجسته کردن نقل قولها ضروری است.
- مقالات ارسالی نباید قبلاً در جایی بچاپ رسیده باشد و ارسال آن نیز برای خردنامه صدرا تعهدی نسبت به چاپ ایجاد نمیکند اما خردنامه از حق تجدید چاپ و نیز نشر مقالاتی که پس از داوری دقیق و تأیید هیئت تحریریه بچاپ برسد، بصورت‌های رایج دیگر بزبان فارسی و دیگر زبانها برخوردار خواهد بود.
- مقالات ارسال شده بهیچ وجه مسترد نخواهد شد.
- خردنامه صدرا در ویرایش مطالب با حفظ محتوا و مفاد آزاد است.
- مسئولیت محتوا و مضمون مقالات بعهده مؤلف است و چاپ آن در این فصلنامه تنها برای عرضه و تلاقی افکار است و دلیل بر تأیید آن نیست.
- ارجاع به آثار ملاصدرا باید منطبق بر چاپ بنیاد حکمت اسلامی صدرا باشد.

شیوه ارجاعات

- ارجاعات در خردنامه صدرا بصورت پاورقی است؛ با ذکر نام خانوادگی نویسنده، نام کتاب، شماره جلد، شماره صفحه.
- در مواردی که بلافاصله به منبع قبلی ارجاع داده شود از کلمه همان و شماره صفحه و در صورتی که شماره صفحه نیز یکی باشد از واژه همانجا استفاده شود.
 - در مورد مجلات و مجموعه مقالات عنوان مقاله ذکر گردد.
 - در ارجاع به منابع غیرفارسی، عنوان اصلی کتاب ذکر شود. بجای واژه‌های همان و همانجانب نیز بترتیب از علامتهای *ibid* و *idem* (بصورت ایتالیک) استفاده شود.
 - در فهرست منابع، مشخصات کامل کتاب‌شناسی هر منبع بصورت زیر فهرست گردد:
— کتابها: نام خانوادگی مولف، نام مولف. عنوان کتاب (بصورت سیاه و ایتالیک)، مترجم، محل نشر، ناشر، سال نشر.
مثال: مطهری، مرتضی، مسئله شناخت، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۰.
— مجلات: نام خانوادگی مولف، نام مولف. «عنوان مقاله» (داخل گیومه)، نام مجله (بصورت سیاه و ایتالیک)، سال، شماره مجله، سال نشر.
مثال: اعوانی، غلامرضا. «چرا ملاصدرا را صدرالمتألهین نامیده‌اند؟»، خردنامه صدرا، ۲، ۱۱، ۱۳۸۴.
— مجموعه مقالات: نام خانوادگی مولف، نام مولف، «عنوان مقاله» (داخل گیومه)، عنوان کتاب (بصورت سیاه و ایتالیک)، گردآورنده یا ویراستار، محل نشر، ناشر، سال نشر.
مثال: ابراهیمی دینانی، غلامحسین، «جایگاه ملاصدرا در فرهنگ علوم عقلی»، مکتب ملاصدرا و فلسفه‌های غربی، زیر نظر سیدمحمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۵.
— در مورد منابع غیر فارسی نیز بهمین شیوه عمل شود.

یکی از انواع مهم فقر یک جامعه، فقر فرهنگی آن می‌باشد و از نشانه‌های فقر فرهنگی، یکی ضعف تحقیق علمی و پژوهشی در آن است؛ نه فقط نبود آن در محیط‌های علمی بلکه حتی نابسامانی در روشها و فقر در نیروی انسانی پژوهشگر هم فقر شمرده می‌شود، و نیز فقر پژوهش نه در کمیت قابل شمارش آن است که حتی توزیع نامتناسب آن در بخشهای علمی نیز فقر علمی بحساب می‌آید، زیرا رشد علمی در چند زمینه محدود - و مثلاً در چند رشته علمی و آزمایشگاهی جدید که حتی نتایجی درخشان به بار می‌آورد، در حالیکه در بسیاری از بخشها بویژه در زمینه علوم انسانی آثار فقر و نابسامانی و گاه تعطیل دیده می‌شود - باز رشد علمی نیست زیرا رشد علمی باید در همه زمینه‌ها و دانشها باشد و علوم انسانی اهم آنهاست.

این سخن، یعنی نبود غنای لازم در پژوهش علمی و از جمله علوم انسانی، حتی، بمعنای تعداد آماری و کمی آن نیست، بلکه مقصود این قلم در روح تحقیق و چیزی است که به آن کیفیت و محتوا و ارزش تحقیق می‌گویند. ممکن است شکل ظاهری و آمارها نشان دهد که پژوهشهایی فراوان در کشور انجام می‌شود ولی پس از عمق‌سنجی روشن می‌گردد که حجم ظاهری آن حبابگونه و ظاهر‌نمایی است و جوهره‌کارا و مفیدی برای فعالسازی و پیشبرد علمی جامعه در همه زمینه‌ها در آن نیست و باز هم، یکی از دلایل آن، کمبود نیروی انسانی ممتاز و قادر به انجام پژوهش بمعنای حقیقی و جامع آن است.

از این گفته نباید نتیجه گرفت که در کشور و در حوزه و دانشگاه، اساتید و محققان فاضلی وجود

ندارد بلکه برعکس، نکته در اینجاست که با وجود این افراد، چرا کار علمی عمیق و قابل ارائه به دنیای علمی امروز، چندان که باید عرضه نمیشود؟

این تناقض از آنجاست که محققان موجود کشور، هم بسبب تعداد اندک و هم بسبب مشکلات زندگی و موانع اداری و مالی و برنامه‌های غلط آموزشی، و نیز تراکم شغلی و تدریس، ناچارند تمام وقت گرانقدر خود را - که باید به مطالعه و تحقیق و نظریه‌پردازی و ابداع مطالب جدید علمی صرف کنند - بگونه‌ی بهدر بدهند؛ در ظاهر تدریس و آموزش، اما بسبب تراکم و حجم نامناسب و وقتگیر آن بسبب گرفتاری در چاله و چاههای اداری و قانونی! - که آفت دانش و دانش‌پژوهی علمی است - بتعبیر عامیانه: فرصت خواراندن سر نداشته باشند و تدریس را از روی حافظه و یادداشتهای گذشته یا کمسود انجام دهند، که ثمره آن دانش‌آموختگانی است که حتی با داشتن درجه دکترا و امکان تدریس در دانشگاهها، بنیه علمی ضعیفی دارند و شاگرد ضعیف تربیت خواهند کرد.

این ضعف و فقر و نابسامانی هنگامی از نظر به عمل در می‌آید و هنگامی زیان آن برای کشور محسوس میگردد که طرحی پژوهشی و ارزشمند و مفیدی در معرض اجرا قرار گیرد و تدوین و تألیف آن نیازمند پژوهشگرانی باسواد و با عمق علمی باشد، اینجاست که آه از نهاد برمی‌آید و هر بنیانگذار خیرخواهی را از آن پشیمان میکند. این وقتی است که با هزاران دشواری و صرف سرمایه‌های فراوان پایه تحقیقی مورد نیاز جامعه گذاشته میشود، ولی نیروی انسانی کار یعنی پژوهشگری استاد، وجودش کمیاب میشود و باید با چراغ بدور شهر گشت تا یکی پیدا شود و از آنهمه اشباه الرجال چند تهمتن بدست آید. این تجربه، هرکس را به یاد حدیثی می‌اندازد که فرمود: «ما اکثر الضجيج و اقل الحجاج»!

دستگاهها و مدیران دلسوز امور فرهنگی باید هرچه زودتر به فکر چاره این فقر الدم علم و تحقیق باشند و بدانند که همانگونه که ضعف و فقر الدم بدن را به بیماری و مرگ میکشاند، فقر علمی و کمبود توان پژوهش - که قوه محرکه علم است - جامعه را به بیماری و ناتوانی و نابودی میرساند، بویژه اگر این نقصان و فقر در علوم انسانی و بطور آخص علوم عقلی باشد که در حکم قوه عاقله نسبت به اندام انسان است.